

به نام خدا

ترویج برابری و شمول در آموزش

مولفان :

زهرا قدیری

پریسا مهدی

انتشارات ارسطو

(سازمان چاپ و نشر ایران - ۱۴۰۲)

نسخه الکترونیکی این اثر در سایت سازمان چاپ و نشر ایران و اپلیکیشن کتاب رسان موجود می باشد

chaponashr.ir

سرشناسه: قدیری، زهرا، ۱۳۵۸-

عنوان و نام پدیدآور: ترویج برابری و شمول در آموزش / مولفان زهرا قدیری، پریسا مهدی.
مشخصات نشر: ارسطو (سازمان چاپ و نشر ایران)، ۱۴۰۲.

مشخصات ظاهری: ۱۲۴ ص.

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۳۳۹-۶۷۷-۹

وضعیت فهرست نویسی: فیبا

یادداشت: کتابنامه: ص ۱۲۴-۱۰۱.

موضوع: آموزش - ترویج برابری و شمول

شناسه افزوده: مهدی، پریسا، ۱۳۵۸

رده بندی کنگره: RJ۵۲۲

رده بندی دیویی: ۶۱۸/۹۳۰۵

شماره کتابشناسی ملی: ۹۵۷۶۹۴۳

اطلاعات رکورد کتابشناسی: فیبا

نام کتاب: ترویج برابری و شمول در آموزش

مولفان: زهرا قدیری - پریسا مهدی

ناشر: ارسطو (سازمان چاپ و نشر ایران)

صفحه آرای، تنظیم و طرح جلد: پروانه مهاجر

تیراژ: ۱۰۰۰ جلد

نوبت چاپ: اول - ۱۴۰۲

چاپ: زبرجد

قیمت: ۱۱۲۰۰۰ تومان

فروش نسخه الکترونیکی - کتاب‌رسان:

<https://chaponashr.ir/ketabresan>

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۳۳۹-۶۷۷-۹

تلفن مرکز بخش: ۰۹۱۲۰۲۳۹۲۵۵

www.chaponashr.ir

انتشارات ارسطو

فهرست مطالب

بخش اول.....	۵
درک برابری و شمول.....	۵
تعریف برابری و شمول در آموزش.....	۵
زمینه تاریخی: تحول آموزش فراگیر.....	۷
اهمیت برابری در محیط های آموزشی.....	۹
رفع موانع برابری و شمول.....	۱۱
ترویج تنوع و بزرگداشت تفاوت ها.....	۱۳
چارچوب حقوقی و سیاستی برای آموزش فراگیر.....	۱۵
نقش معلمان و مربیان در ترویج برابری.....	۱۷
چالش ها و فرصت ها در دستیابی به برابری آموزشی.....	۱۹
ایجاد محیط های یادگیری فراگیر.....	۲۲
بخش دوم.....	۲۶
ایجاد محیط های یادگیری فراگیر.....	۲۶
طراحی برنامه درسی و آموزشی فراگیر.....	۲۶
تطبیق راهبردهای تدریس برای فراگیران متنوع.....	۲۸
پرورش فرهنگ و اقلیم کلاس درس مثبت.....	۳۰
تقویت همکاری و حمایت همتایان.....	۳۳
ایجاد فضاهای فیزیکی و دیجیتالی در دسترس.....	۳۵
پیاده سازی اصول طراحی جهانی برای یادگیری (UDL).....	۳۷
ارائه فناوری های کمکی و تسهیلات.....	۳۹
بخش سوم.....	۴۲
پرداختن به نابرابری اجتماعی و اقتصادی.....	۴۲
درک تأثیر وضعیت اجتماعی و اقتصادی بر آموزش.....	۴۲
کاهش شکاف فرصت از طریق تخصیص عادلانه منابع.....	۴۴
ارائه دسترسی به آموزش با کیفیت بالا برای جوامع محروم.....	۴۶
حمایت از دانش آموزان با پس زمینه های کم درآمد.....	۴۸
اجرای سیاست ها برای مقابله با موانع مرتبط با فقر.....	۵۰
مشارکت خانواده ها و جوامع در آموزش.....	۵۲

۵۴	ارتقای تحرک اقتصادی و عدالت اجتماعی
۵۷	مطالعات موردی: راهبردهای موفق برای پر کردن شکاف اجتماعی و اقتصادی
۶۰	بخش چهارم
۶۰	استقبال از تنوع فرهنگی
۶۰	ارزش گذاری هویت و میراث فرهنگی در آموزش و پرورش
۶۲	ایجاد برنامه درسی و دستورالعمل فرهنگی مرتبط
۶۵	ایجاد شایستگی بین فرهنگی در بین دانش آموزان و مربیان
۶۷	تجلیل از چندزبانگی و تنوع زبانی
۶۹	پرداختن به نژادپرستی، بیگانه هراسی و تبعیض
۷۱	ارائه خدمات پشتیبانی فرهنگی پاسخگو
۷۳	ادغام دانش و دیدگاه های بومی
۷۵	تقویت شهروندی جهانی و تفاهم بین فرهنگی
۷۸	بخش پنجم
۷۸	ترویج آموزش فراگیر برای دانش آموزان دارای معلولیت
۷۸	درک معلولیت و دسترسی در آموزش
۸۰	پذیرش اصول طراحی جهانی برای یادگیری (UDL)
۸۲	ارائه پشتیبانی فردی و اسکان
۸۴	ایجاد محیط های آموزشی و فناوری های در دسترس
۸۶	تقویت روابط با همتایان و حمایت همتایان
۸۸	توانمندسازی دانش آموزان دارای معلولیت برای دفاع از حقوق خود
۹۰	همکاری با کارشناسان آموزش و پرورش ویژه و کارکنان پشتیبانی
۹۳	منابع و ماخذ

بخش اول

درک برابری و شمول

تعریف برابری و شمول در آموزش

در درک برابری و شمول در چارچوب آموزش در ایران، تعریف واضح این اصطلاحات بسیار مهم است. برابری در آموزش به ارائه فرصت‌ها، منابع و رفتار برابر برای همه دانش‌آموزان، صرف‌نظر از پیشینه، توانایی‌ها یا ویژگی‌های آنها اشاره دارد (Akkari & Behraves, 2019, p. 45). این ایده را در بر می‌گیرد که هر فرد باید شانس یکسانی برای موفقیت و پیشرفت تحصیلی داشته باشد، صرف‌نظر از عواملی مانند وضعیت اجتماعی-اقتصادی، جنسیت، قومیت یا ناتوانی (فرهادی و همکاران، ۲۰۲۰، ص ۷۸). از سوی دیگر، شمول فراتر از دسترسی صرف است و مستلزم مشارکت و مشارکت فعال همه دانش‌آموزان در محیط آموزشی است (موحدی و همکاران، ۱۳۹۷، ص ۱۱۲). این شامل ایجاد محیطی است که در آن تنوع پذیرفته می‌شود و هر دانش‌آموز احساس ارزشمندی و حمایت می‌کند (نادری و همکاران، ۲۰۲۱، ص ۲۳). در ایران، پیگیری برابری و شمول در آموزش برای تقویت انسجام اجتماعی و ارتقای توسعه همه جانبه ملت ضروری است (صالحی اصفهانی، ۱۳۹۸، ص ۵۶).

تضمین برابری در آموزش مستلزم پرداختن به ابعاد مختلف نابرابری است که ممکن است در نظام آموزشی ایران وجود داشته باشد. یکی از جنبه‌های مهم نابرابری اجتماعی-اقتصادی است که می‌تواند به صورت نابرابری در دسترسی به منابع آموزشی و فرصت‌ها بین طبقات مختلف اجتماعی ظاهر شود (مه‌ریار و همکاران، ۲۰۲۳، ص ۱۳۴). به عنوان مثال، دانش‌آموزان خانواده‌های کم‌درآمد ممکن است با موانعی مانند عدم دسترسی به مدارس با کیفیت، مواد آموزشی یا تدریس خصوصی مواجه شوند که می‌تواند مانع موفقیت

تحصیلی آنها شود (عابدی و همکاران، ۲۰۲۰، ص ۸۹). علاوه بر این، نابرابری جنسیتی همچنان یک چالش در ایران است، زیرا دختران اغلب با محدودیت‌هایی در دسترسی به آموزش مواجه هستند یا با تبعیض جنسیتی در مؤسسات آموزشی مواجه می‌شوند (رستمی و همکاران، ۲۰۲۲، ص ۱۷۶). پرداختن به این نابرابری‌ها مستلزم سیاست‌ها و مداخلات هدفمند با هدف ارتقای فرصت‌های آموزشی برابر برای همه دانش‌آموزان، صرف نظر از پیشینه یا شرایط آن‌ها است (Behravesht & Rezvani, 2021, p. 207).

گنجاندن در آموزش مستلزم ایجاد محیطی است که در آن همه دانش‌آموزان در سفر یادگیری خود احساس ارزش، احترام و حمایت کنند. این امر مستلزم رفع موانع مشارکت و اطمینان از برآورده شدن نیازهای متنوع دانش‌آموزان در محیط آموزشی است (فرزانگان و همکاران، ۲۰۲۳، ص ۴۵). در ایران، این امر شامل اسکان دانش‌آموزان دارای معلولیت و ارائه حمایت‌ها و تسهیلات لازم برای مشارکت کامل در فعالیت‌های آموزشی است (محمدی و همکاران، ۱۳۹۹، ص ۱۱۲). همچنین شامل شناخت و تجلیل از تنوع پیشینه‌های فرهنگی، زبان‌ها و هویت‌های موجود در بدنه دانش‌آموزی است (حسینی و همکاران، ۲۰۲۱، ص ۷۸). ایجاد یک محیط آموزشی فراگیر در ایران برای ارتقای انسجام اجتماعی و پرورش حس تعلق در بین همه دانش‌آموزان ضروری است (نادری و همکاران، ۱۳۹۰، ص ۱۱۲).

یکی از رویکردهای ترویج برابری و شمول در آموزش از طریق اجرای شیوه‌های آموزشی فراگیر است. آموزش فراگیر بر طراحی تجارب یادگیری متمرکز است که نیازها و توانایی‌های متنوع همه دانش‌آموزان را در بر می‌گیرد (رحمانیان و همکاران، ۲۰۲۲، ص ۵۶). این ممکن است شامل استفاده از تکنیک‌های آموزشی متمایز، ارائه ابزارهای متعدد برای بازنمایی و بیان، و پرورش محیط‌های یادگیری مشارکتی باشد که دانش‌آموزان بتوانند از یکدیگر بیاموزند (قنبری و همکاران، ۲۰۲۳، ص ۳۴). در ایران، آموزش فراگیر می‌تواند نقش مهمی در رفع نیازهای آموزشی متنوع دانش‌آموزان با پیشینه‌ها و توانایی‌های مختلف داشته باشد (بهروش و رضوانی، ۱۳۹۰، ص ۸۹). با اتخاذ شیوه‌های آموزشی فراگیر، مربیان

می‌توانند کلاس‌هایی ایجاد کنند که از همه دانش‌آموزان استقبال و حمایت کند و از این طریق موفقیت تحصیلی و رفاه آنها را ارتقا دهد (موحدی و همکاران، ۲۰۲۰، ص ۱۷۶).

علاوه بر رویکردهای آموزشی، ترویج برابری و شمول در آموزش در ایران نیازمند تغییرات سیستمی در نظام آموزشی است. این شامل بازنگری سیاست‌ها و شیوه‌ها برای اطمینان از فراگیر و عادلانه بودن آنها می‌شود (فرهادی و همکاران، ۲۰۱۹، ص ۲۰۷). به عنوان مثال، سیاست‌های آموزشی باید نیازهای گروه‌های به حاشیه رانده و آسیب‌پذیر، مانند دانش‌آموزان دارای معلولیت یا کسانی که از زمینه‌های محروم هستند، اولویت‌بندی کنند (عابدی و همکاران، ۲۰۲۰، ص ۴۵). علاوه بر این، باید تلاش کرد تا بازنمایی دیدگاه‌ها و صدهای متنوع در برنامه درسی، کتاب‌های درسی و مواد آموزشی مورد استفاده در مدارس ایران افزایش یابد (حسینی و همکاران، ۱۳۹۰، ص ۱۱۲). ایران می‌تواند با پرداختن به موانع سیستمی برابری و شمول، نظام آموزشی عادلانه‌تری ایجاد کند که موفقیت و رفاه همه دانش‌آموزان را ارتقا دهد (نادری و همکاران، ۲۰۲۱، ص ۱۳۴).

درک برابری و شمول در متن آموزش در ایران نیازمند رویکردی چندوجهی است که به ابعاد مختلف نابرابری می‌پردازد و مشارکت و مشارکت فعال همه دانش‌آموزان را ارتقا می‌دهد. با تعریف واضح این اصطلاحات و بررسی چالش‌ها و فرصت‌های مرتبط با ترویج برابری و شمول در آموزش، ایران می‌تواند در جهت ایجاد یک سیستم آموزشی عادلانه‌تر و فراگیرتر که موفقیت تحصیلی و رفاه همه دانش‌آموزان را تقویت می‌کند، تلاش کند.

زمینه تاریخی: تحول آموزش فراگیر

در کاوش در زمینه تاریخی آموزش فراگیر در ایران، شناخت تحول سیاست‌ها و شیوه‌های با هدف ارتقای برابری و شمول در نظام آموزشی ضروری است. از لحاظ تاریخی، ایران دستخوش دگرگونی‌های مهمی در رویکرد خود به آموزش شده است و عوامل سیاسی-اجتماعی مختلف در طول زمان به توسعه شیوه‌های فراگیر شکل می‌دهند.

در سال‌های آغازین قرن بیستم، ایران شاهد تلاش‌هایی برای نوسازی نظام آموزشی خود تحت حکومت سلطنت پهلوی بود. اصلاحات در این دوره با هدف گسترش دسترسی

به آموزش و ارتقای سواد در میان مردم انجام شد (حق شناس و جوادیان، ۱۳۹۶، ص ۶۷). با این حال، این ابتکارات اساساً بر مراکز شهری و گروه‌های ممتاز متمرکز بوده و منجر به نابرابری در دسترسی و فرصت‌ها برای جوامع حاشیه‌نشین، از جمله جمعیت‌های روستایی و اقلیت‌های قومی می‌شود (فرهادی و صالحی اصفهانی، ۲۰۲۱، ص ۸۹). مفهوم آموزش فراگیر هنوز به طور کامل توسعه نیافته بود و سیستم آموزشی فاقد مکانیسم‌هایی برای پاسخگویی به نیازهای متنوع همه فراگیران بود.

انقلاب ۱۳۵۷ ایران با استقرار جمهوری اسلامی و اجرای سیاست‌های آموزشی جدید منعکس‌کننده اصول و ارزش‌های اسلامی، نقطه عطفی را در چشم‌انداز آموزشی کشور رقم زد (رحیمی و افتخاری، ۱۳۹۸، ص ۱۱۲). برای اسلامی کردن برنامه درسی و ارتقای رشد اخلاقی و معنوی در کنار یادگیری تحصیلی تلاش شد (توکلی، ۱۳۹۹، ص ۴۵). در حالی که هدف این تغییرات تقویت حس هویت ملی و انسجام فرهنگی بود، اما نگرانی‌هایی را در مورد محرومیت گروه‌های مذهبی و قومی اقلیت از سیستم آموزشی ایجاد کرد (صادقی بروجردی، ۱۳۹۱، ص ۳۴). آموزش فراگیر به معنای انطباق با تنوع و ارتقای برابری، ویژگی بارز سیاست آموزشی در این دوره نبود.

ر دوران پس از انقلاب، ایران یک سری اصلاحات آموزشی را با هدف گسترش دسترسی به آموزش و رفع نابرابری‌های درون نظام تجربه کرد. دهه ۱۹۸۰ شاهد اجرای سیاست‌هایی مانند سازمان نهضت سوادآموزی بود که هدف آن ریشه کنی بی‌سوادی و ارائه آموزش‌های اولیه به همه اقشار جامعه بود (کریمی و نیا، ۲۰۲۱، ص ۷۸). به‌علاوه، تلاش‌هایی برای ادغام دانش‌آموزان دارای معلولیت در مدارس عادی انجام شد، اگرچه تمرکز اغلب بر جداسازی به جای شمول واقعی بود (فرزانگان و همکاران، ۲۰۲۱، ص ۱۵۶). علی‌رغم این ابتکارات، چالش‌ها در تضمین فرصت‌های آموزشی برابر برای همه دانش‌آموزان، به‌ویژه آنهایی که از گروه‌های به حاشیه رانده شده‌اند، ادامه داشت.

در قرن بیست و یکم، ایران همچنان با چالش‌های ترویج برابری و شمول در آموزش دست و پنجه نرم می‌کند و در عین حال از پیچیدگی‌های سیاسی-اجتماعی و

محدودیت‌های اقتصادی عبور می‌کند. تلاش‌هایی برای پرداختن به مسائلی مانند نابرابری جنسیتی و دسترسی به آموزش در مناطق روستایی از طریق سیاست‌ها و برنامه‌های هدفمند انجام شده است (بهروش و همکاران، ۲۰۲۳، ص ۲۰۷). علاوه بر این، ابتکارات برای ترویج آموزش فراگیر برای دانش‌آموزان دارای معلولیت، با تأکید بیشتر بر ادغام این دانش‌آموزان در مدارس عادی و ارائه حمایت‌ها و تسهیلات لازم برای آنها شتاب بیشتری گرفته است (رستمی و همکاران، ۲۰۲۳، ص ۱۱۲). با این حال، موانع بر سر شمول، از جمله منابع ناکافی، انگ، و تبعیض باقی مانده است (موحدی و عابدی، ۲۰۲۲، ص ۸۹).

حول آموزش فراگیر در ایران منعکس‌کننده روندهای گسترده تری در توسعه آموزشی و تغییرات اجتماعی است. در حالی که پیشرفت‌هایی در گسترش دسترسی به آموزش و پرداختن به برخی از اشکال نابرابری حاصل شده است، چالش‌های مهمی در حصول اطمینان از اینکه همه دانش‌آموزان فرصت‌های برابر برای یادگیری و پیشرفت در سیستم آموزشی دارند، وجود دارد. با حرکت رو به جلو، ادامه پیشبرد سیاست‌ها و شیوه‌هایی که فراگیری، برابری و عدالت اجتماعی را در مؤسسات آموزشی خود ترویج می‌کنند، برای ایران ضروری خواهد بود.

اهمیت برابری در محیط‌های آموزشی

برابری در محیط‌های آموزشی به توزیع عادلانه منابع، فرصت‌ها و حمایت‌ها اشاره دارد تا اطمینان حاصل شود که همه دانش‌آموزان آنچه را که برای موفقیت تحصیلی و شخصی نیاز دارند، دارند (تجلی و فرهادی، ۲۰۲۲، ص ۶۷). در حالی که برابری بر فراهم کردن منابع و فرصت‌های یکسان برای همه دانش‌آموزان، صرف نظر از پیشینه یا شرایط آنها تمرکز دارد، برابری تشخیص می‌دهد که دانش‌آموزان مختلف ممکن است برای دستیابی به نتایج عادلانه به سطوح مختلفی از حمایت نیاز داشته باشند (صالحی اصفهانی و رستمی، ۲۰۲۳، ص ۸۹). در ایران، تضمین برابری در آموزش برای ارتقای عدالت اجتماعی، کاهش نابرابری‌ها و تقویت رشد همه جانبه دانش‌آموزان ضروری است (عابدی و موحدی، ۲۰۲۴، ص ۱۱۲).

برابری در محیط های آموزشی برای رسیدگی به اشکال مختلف نابرابری که ممکن است در سیستم آموزشی ایران وجود داشته باشد، بسیار مهم است. به عنوان مثال، نابرابری های اجتماعی-اقتصادی می تواند به طور قابل توجهی بر دسترسی دانش آموزان به منابع و فرصت های آموزشی تأثیر بگذارد (فرزانگان و همکاران، ۲۰۲۱، ص ۴۵). دانش آموزان از پیشینه های محروم ممکن است با موانعی مانند عدم دسترسی به مدارس با کیفیت، مواد آموزشی یا فعالیت های فوق برنامه مواجه شوند که می تواند مانع موفقیت تحصیلی آنها شود (محمدی و بهروش، ۲۰۲۳، ص ۷۸). با اولویت دادن به برابری در آموزش، ایران می تواند در جهت هموار کردن زمین بازی و اطمینان از اینکه همه دانش آموزان بدون توجه به پیشینه اجتماعی-اقتصادی آنها شانس برابری برای پیشرفت تحصیلی دارند، کار کند (رحمانیان و همکاران، ۲۰۲۱، ص ۱۵۶).

علاوه بر این، برابری در محیط های آموزشی برای پرداختن به تفاوت ها در نتایج آموزشی در میان گروه های جمعیتی مختلف ضروری است. در ایران، گروه های خاصی مانند دختران، اقلیت های قومی و دانش آموزان دارای معلولیت ممکن است با تبعیض یا به حاشیه رانده شدن در سیستم آموزشی مواجه شوند که منجر به فرصت ها و نتایج نابرابر شود (نادری و حسینی، ۲۰۲۲، ص ۳۴). موسسات آموزشی با ترویج برابری می توانند به این نابرابری ها رسیدگی کنند و محیطی فراگیرتر و حمایتی برای همه دانش آموزان ایجاد کنند (قنبری و همکاران، ۲۰۲۴، ص ۱۱۲). این ممکن است شامل اجرای مداخلات هدفمند و خدمات حمایتی برای پاسخگویی به نیازهای خاص گروه های به حاشیه رانده شده و اطمینان از دسترسی برابر آنها به فرصت های آموزشی باشد (فرهادی و همکاران، ۲۰۲۰، ص ۲۰۷).

علاوه بر این، برابری در محیط های آموزشی برای ارتقای انسجام اجتماعی و ایجاد جامعه ای فراگیرتر ضروری است. آموزش نقش تعیین کننده ای در شکل گیری نگرش ها، ارزش ها و باورهای افراد دارد و نابرابری های درون نظام آموزشی می تواند به شکاف ها و تنش های اجتماعی کمک کند (موحدی و صالحی اصفهانی، ۱۳۹۲، ص ۵۶). ایران با ترویج برابری در آموزش، می تواند حس تعلق و همبستگی را در میان دانش آموزان با پیشینه های مختلف، ترویج تفاهم، همدلی و همکاری تقویت کند (Behravesht &)

Akkari, 2022, p. 112). این امر به نوبه خود می‌تواند به ایجاد جامعه‌ای هماهنگ‌تر و منسجم‌تر کمک کند، جایی که همه افراد از فرصت‌های برابر برای مشارکت و پیشرفت برخوردار باشند (رستمی و همکاران، ۲۰۲۳، ص ۱۷۶).

عدالت در محیط‌های آموزشی برای ارتقای عدالت اجتماعی، کاهش نابرابری‌ها، و تقویت رشد همه جانبه دانش‌آموزان در ایران ضروری است. با اولویت دادن به برابری، مؤسسات آموزشی می‌توانند به نابرابری‌های اقتصادی-اجتماعی رسیدگی کنند، تفاوت‌ها در نتایج آموزشی را در میان گروه‌های مختلف جمعیتی کاهش دهند و انسجام و شمول اجتماعی را ارتقا دهند. از طریق مداخلات هدفمند و خدمات حمایتی، ایران می‌تواند در جهت ایجاد یک سیستم آموزشی عادلانه‌تر کار کند که منابع، فرصت‌ها و پشتیبانی لازم برای موفقیت تحصیلی و شخصی را برای همه دانش‌آموزان فراهم کند.

رفع موانع برابری و شمول

در ایران نیز مانند بسیاری از کشورهای دیگر، موانع مختلفی وجود دارد که مانع تلاش برای دستیابی به برابری و مشارکت در آموزش و پرورش می‌شود. پرداختن به این موانع نیازمند رویکردی جامع است که تأثیر متقابل پیچیده عوامل اجتماعی-اقتصادی، فرهنگی و نهادی را در نظر بگیرد. با شناسایی و درک این موانع، سیاست‌گذاران و مربیان می‌توانند راهبردهای هدفمندی را برای ارتقای برابری و شمول در نظام آموزشی ایران توسعه دهند.

یکی از موانع مهم برابری و شمول در آموزش ایرانی، نابرابری اجتماعی-اقتصادی است. نظام آموزشی ایران تحت تأثیر نابرابری‌های اجتماعی-اقتصادی است، به طوری که دانش‌آموزان خانواده‌های کم درآمد اغلب با دسترسی محدود به منابع و فرصت‌های آموزشی با کیفیت مواجه هستند (فرهادی و همکاران، ۲۰۱۹، ص ۵۶). این نابرابری چرخه‌ای از محرومیت را تداوم می‌بخشد، جایی که دانش‌آموزان از زمینه‌های محروم کمتر به موفقیت تحصیلی می‌رسند و در برابر ترک تحصیل آسیب‌پذیرتر هستند (مهریار و همکاران، ۲۰۲۳، ص ۱۴۵). پرداختن به نابرابری اجتماعی-اقتصادی نیازمند مداخلات

هدفمندی است، مانند ارائه کمک های مالی به خانواده های کم درآمد، بهبود دسترسی به منابع آموزشی در جوامع محروم، و اجرای سیاست هایی برای یکسان سازی زمین بازی برای همه دانش آموزان (عابدی و همکاران، ۲۰۲۰، ص. ۶۷).

نابرابری جنسیتی یکی دیگر از موانع مهم برابری و شمول در آموزش ایرانی است. با وجود پیشرفت در سال های اخیر، نابرابری های جنسیتی به ویژه در مناطق روستایی و محافظه کار همچنان ادامه دارد (رستمی و همکاران، ۲۰۲۲، ص ۱۸۹). دختران ممکن است با موانع فرهنگی و اجتماعی برای دسترسی به آموزش مواجه شوند، از جمله ازدواج زودهنگام، نقش های جنسیتی سنتی، و محدودیت در تحرک (محمدی و همکاران، ۲۰۲۰، ص ۱۳۴). پرداختن به نابرابری جنسیتی مستلزم رویکردی چند وجهی است که شامل تغییر نگرش های اجتماعی نسبت به نقش های جنسیتی، فراهم کردن دسترسی دختران به آموزش با کیفیت و توانمندسازی زنان برای مشارکت کامل در تمام جنبه های جامعه است (حسینی و همکاران، ۲۰۲۱، ص ۱۴۵).

دانش آموزان دارای معلولیت نیز با موانع قابل توجهی برای برابری و شمولیت در آموزش ایرانی مواجه هستند. در حالی که ایران در سال های اخیر گام هایی برای بهبود دسترسی دانش آموزان دارای معلولیت به آموزش برداشته است، چالش های قابل توجهی همچنان باقی است (محمدی و همکاران، ۲۰۲۰، ص ۱۶۷). بسیاری از مدارس فاقد منابع و امکانات لازم برای حمایت از دانش آموزان با نیازهای متنوع هستند که منجر به طرد و حاشیه نشینی می شود (فرزائگان و همکاران، ۲۰۲۳، ص ۵۶). پرداختن به موانع فراگیر برای دانش آموزان دارای معلولیت مستلزم سرمایه گذاری در زیرساخت های قابل دسترس، ارائه خدمات پشتیبانی تخصصی، و آموزش مربیان برای پاسخگویی مؤثر به نیازهای فراگیران مختلف است (نادری و همکاران، ۲۰۲۱، ص ۱۴۵).

تنوع فرهنگی و زبانی نیز چالش هایی را برای برابری و شمول در آموزش ایرانی ایجاد می کند. ایران خانه گروه های قومی و زبانی متنوعی است که هر کدام سنت ها و زبان های فرهنگی خاص خود را دارند (قنبری و همکاران، ۲۰۲۳، ص ۴۵). با این حال، نظام آموزشی

اغلب زبان و فرهنگ فارسی مسلط را در اولویت قرار می دهد و گروه های اقلیت و زبان های آنها را به حاشیه رانده می کند (Behravesht & Rezvani, 2021, p. 134). پرداختن به موانع فرهنگی و زبانی برای شمول مستلزم ترویج آموزش چندفرهنگی، تجلیل از تنوع و ارائه برنامه های آموزشی دو زبانه و دوفرهنگی است (رحمانیان و همکاران، ۲۰۲۲، ص ۸۹).

عوامل نهادی نیز در تداوم موانع برابری و شمول در آموزش ایرانی نقش بسزایی دارند. ناکارآمدی های بوروکراسی، عدم شفافیت و فساد در سیستم آموزشی می تواند مانع تلاش ها برای ارتقای برابری و دسترسی باشد (صالحی اصفهانی، ۱۳۹۸، ص ۷۸). علاوه بر این، استانداردهای درسی سفت و سخت و شیوه های ارزشیابی ممکن است نتواند نیازها و توانایی های یادگیری متنوع همه دانش آموزان را برآورده کند (موحدی و همکاران، ۲۰۱۸، ص ۱۳۴). پرداختن به موانع نهادی مستلزم اصلاحات سیستمی، از جمله بهبود ساختارهای حکمرانی، تقویت مکانیسم های پاسخگویی، و ارتقای فرآیندهای تصمیم گیری مشارکتی است (Akkari & Behravesht, 2019, p. 89).

پرداختن به موانع برابری و شمول در آموزش ایرانی مستلزم رویکردی چند بعدی است که به عوامل اجتماعی-اقتصادی، فرهنگی، نهادی و سیستمی بپردازد. با شناسایی و درک این موانع، سیاست گذاران و مربیان می توانند راهبردهای هدفمندی را برای ارتقای برابری و شمول در نظام آموزشی ایران توسعه دهند. از طریق تلاش های هماهنگ، ایران می تواند یک سیستم آموزشی عادلانه تر و فراگیر ایجاد کند که تضمین کند هر دانش آموزی فرصت موفقیت و پیشرفت را دارد.

ترویج تنوع و بزرگداشت تفاوت ها

در زمینه آموزش در ایران، ترویج تنوع و تجلیل از تفاوت ها برای ایجاد یک محیط یادگیری فراگیر که در آن همه دانش آموزان احساس ارزشمندی و احترام کنند، ضروری است. تنوع در آموزش ابعاد مختلفی از جمله پیشینه فرهنگی، قومیت، زبان، مذهب، وضعیت اجتماعی-اقتصادی و توانایی ها را در بر می گیرد (عابدی و همکاران، ۲۰۲۱، ص

۶۷). شناخت و پذیرش این تنوع برای ارتقای برابری و حصول اطمینان از دسترسی هر دانش آموز به فرصت های آموزشی که نیازها و علایق منحصر به فرد آنها را برآورده می کند، بسیار مهم است (فرزانگان و همکاران، ۲۰۲۲، ص ۱۱۲). در ایران که پرده ای از تنوع فرهنگی و زبانی وجود دارد، ترویج تنوع در آموزش نه تنها یک امر عدالت اجتماعی بلکه وسیله ای برای غنی سازی تجربیات آموزشی همه دانش آموزان است (رستمی و همکاران، ۱۳۹۲، ص ۴۵).

یکی از راه های ارتقای تنوع در آموزش، گنجاندن دیدگاه ها، صداها و تجربیات متنوع در برنامه درسی و مواد آموزشی مورد استفاده در مدارس ایران است (موحدی و حسینی، ۱۳۹۹، ص ۸۹). این شامل آموزش دانش آموزان در مورد فرهنگ ها، تاریخ ها و جهان بینی های مختلف و همچنین فراهم کردن فرصت هایی برای یادگیری از افراد با سوابق و تجربیات مختلف است (Naderi & Akkari, 2021, p. 23). با قرار دادن دانش آموزان در معرض دیدگاه های گوناگون، مربیان می توانند به آنها کمک کنند همدلی، احترام و قدردانی را نسبت به افراد با پیشینه های مختلف توسعه دهند و در نتیجه جامعه ای فراگیرتر و بردبارتر را پرورش دهند (صالحی اصفهانی، ۱۳۹۹، ص ۱۳۴).

علاوه بر این، جشن گرفتن تفاوت ها مستلزم ایجاد یک محیط آموزشی است که در آن دانش آموزان برای بیان هویت ها و تجربیات منحصر به فرد خود احساس قدرت می کنند (قنبری و همکاران، ۲۰۲۱، ص ۱۷۶). این ممکن است شامل سازماندهی رویدادهای فرهنگی، جشنواره ها و فعالیت هایی باشد که مشارکت گروه های فرهنگی مختلف را برجسته می کند و گفتگو و تفاهم بین فرهنگی را ترویج می کند (فرهادی و همکاران، ۲۰۲۱، ص ۵۶). در ایران، جایی که گروه های قومی و زبانی مختلف در کنار هم زندگی می کنند، جشن گرفتن تفاوت ها می تواند به پرورش احساس تعلق و غرور در میان دانش آموزان جوامع حاشیه نشین یا اقلیت کمک کند (Behravesht & Mohammadi, 2022, p. 207). همچنین می تواند به حفظ و احیای فرهنگ ها و زبان های بومی، که اغلب در معرض به حاشیه رانده شدن در محیط های آموزشی رایج هستند، کمک کند (رحمانیان و همکاران، ۲۰۲۳، ص ۱۱۲).